

**БЎЛАЖАК ИНГЛИЗ ТИЛИ ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ТОЛЕРАНТЛИК
ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ***Умурзакова Дилфуза Илхомовна**Фаргона давлат университети мустақил тадқиқотчиси*

Аннотация: Мазкур мақолада замонавий таълим, жамиятнинг ижтимоий институти сифатида унинг ривожланиши ва ҳолатини кўрсатиб туради. Жамиятдаги муносабатлар ўзгаришлари таълимга фаол равишда таъсир кўрсатади, унга мослашувчанлик ва янги тарихий жараён талабларига мос жавоб беришни шарт қилиб қўяди. Ёшларнинг толерантлик тафаккурини ривожлантиришнинг шарт-шароитлари, хусусиятлари, функционалиги, самарадорлиги ва ўзига хошлиги, замонавий ва илмий асосларни, миллий ва умумбашарий қадриятларга таянган билим ва кўникмалар мажмуини шакллантиришдан иборатлиги ёритиб берилган.

Калит сўзлар: компетенциявий ёндашув, профессионал фаолият, халқаро тажрибалар, таълим менежмент, миллий-умумбашарий қадриятлар, интеллектуал мерос, метод педагогик, маънавий-ахлоқий фазилатлар, ҳаётий, мослашувчанлик, инновация.

**БУДУЩИЕ УЧИТЕЛЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА РАЗВИТИЕ
ТОЛЕРАНТНОГО МЫШЛЕНИЯ ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ***Умурзакова Дилфуза Илхомовна**Соискатель Ферганского государственного университета*

Аннотация: В данной статье показано развитие и состояние современного образования как социального института общества. Изменения в социальных установках активно влияют на образование, заставляя его адаптироваться и реагировать на требования нового исторического процесса. Выделены условия, особенности, функциональность, эффективность и своеобразие формирования толерантного менталитета молодежи, формирования комплекса знаний и умений на основе современных и научных основ, национальных и общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональная деятельность, международный опыт, образовательный менеджмент, национально-общечеловеческие ценности, интеллектуальное наследие, педагогический метод, духовно-нравственные качества, жизнелюбие, гибкость, новаторство.

**FUTURE ENGLISH TEACHER DEVELOPMENT OF TOLERANT
THINKING OVERSEAS EXPERIENCE***Umurzakova Dilfuza Ilhomovna**independent researcher of Fergana State University.*

Annotation: This article shows the development and state of modern education as a social institution of society. Changes in social attitudes actively influence education, forcing it to adapt and respond to the demands of a new historical process. The conditions, features, functionality, efficiency and originality of the formation of a tolerant mentality of young people, the formation of a complex of knowledge and skills based on modern and scientific foundations, national and universal values are highlighted.

Key words: competence-based approach, professional activity, international experience, educational management, national and universal values, intellectual heritage, pedagogical method, spiritual and moral qualities, love of life, flexibility, innovation.

Кириш. Мустақил Ўзбекистонимиз мустақилликка эришгандан сўнг, чет тилларини ўрганиш бўйича қизиқиш юқори даражада ошдики, ёшлар учун чет тилларини ўрганиш борасида жуда кўплаб имкониятлар яратиб берилди. Бу албатта, бежизга эмас. Балки бугун жаҳон ҳамжамиятида ўзини муносиб ўрнини эгаллашга интилаётган юртимиз учун, хорижий тилларни мукамал билишнинг муҳим аҳамияти, таълим сифатини ошириш ва малакали рақобатбардош кадрлар тайёрлаш асослидир. Юртимизда ёшларга оид олиб борилаётган ислохотлар натижасида олий таълим муассасалари ўқув мазмунидаги толерантлик тафаккурига доир компетенциявий ёндашувларни имконияти кенгаймоқда. Ушбу фикрларнинг мантқиқий давоми сифатида 2012 йил 10 декабрда қабул қилинган “Чет тилларини” ўргатиш тизимини янада такомиллаштириш чора тадбирлари тўғрисида”ги Президент Қарори чет тилларини ўрганиш имкониятларини кенгайтди. Республикамизда чет тилининг ўқитилиши, чет тили ўқитувчиларининг билим ва кўникмаларини баҳолашнинг умумевропа рамкалари тавсияномалари (СЕФР) га мос равишда янги усул ва талаблари ишлаб чиқилди. Таълим соҳасидаги Ўзбекистон давлатининг сиёсати Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясининг [1] узлуксиз таълимнинг барча турларида амалга оширилиши билан чамбарчас боғлиқдир. Ушбу концепциянинг долзарблиги шу билан изоҳланадики, рақамли иқтисодиётни тез суръатларда ўсиб бориши натижасида, замонавий билим ва юксак маънавий-ахлоқий фазилатларга эга, мустақил фикрлайдиган юқори малакали кадрлар тайёрлаш бугунги олий таълим тизимининг бош вазифаларидан иборатдир. Замонавий таълим жамиятнинг ижтимоий институти сифатида унинг ривожланиши ва ҳолатини кўрсатиб туради. Жамиятдаги муносабатлар ўзгаришлари таълимга фаол равишда таъсир кўрсатади, унга мослашувчанлик ва янги тарихий жараён талабларига мос жавоб беришни шарт қилиб қўяди. Жамиятимиздаги туб ўзгаришлар олий таълим муассасаларининг демократлашуви ва шахсга йўналтирилишига сабаб бўлмоқда. Олий таълим муассасаларининг мустақил ривожланиш механизмининг шакллантириш, унинг асносида эса профессор-ўқитувчиларнинг ижодкорлиги, профессионал фаолияти, илғор тажрибаларга бориб тақалади. Олий таълим тизимида бўлажак инглиз тили ўқитувчиларининг толерантлик тафаккурининг ўз ижодкорлигига муносабати бутун таълим жараёни иштирокчиларининг умумий мотивидан келиб чиқади. Бунинг учун олий таълим муассасаларида ўқув жараёнини босқичма-босқич, тизимига ўтказиш, халқаро тажрибалардан келиб чиқиб, олий таълимнинг илғор стандартларини жорий этиш, олий таълим мазмунини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш, ижтимоий соҳа ва иқтисодиёт тармоқларининг барқарор ривожланишига муносиб ҳисса қўшадиган, меҳнат бозорида ўз ўрнини топа оладиган юқори малакали кадрлар тайёрлаш тизимини йўлга қўйиш, олий таълим муассасаларининг академик мустақиллигини таъминлаш, хорижий инвестицияларни кенг жалб қилиш, пулли хизматлар кўламини кенгайтириш жараёнидаги ҳисобига олий таълим муассасаларида технопарк, форсайт, технологиялар трансфери, акселератор марказларини ташкил этиш ҳамда уларни тегишли тармоқ, соҳа ва ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини ва прогнозлаштирувчи илмий-амалий муассасалар даражасига олиб чиқиш талаб этилади. [2] Бўлажак инглиз тили ўқитувчиларнинг толерантлик тафаккурини ривожлантириш методикаси, мазкур жараёнда SOFT SKILLSни қўллаш технологиясини ишлаб чиқишга оид бўлган таълим тизимида изчил такомиллашиб келинмоқда. Албатта бу борада бўлажак инглиз тили ўқитувчиларнинг толерантлик тафаккурини ривожлантириш методикаси, мазкур жараёнда SOFT SKILLSни қўллаш орқали таълим тизимининг бош мақсади таълим сифати ва самарадорлигига эришиш ҳар қандай давлат олий таълим муассасаларининг моддий-техник базасини муттасил ривожлантириш, унинг

меъёрий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш, ўқув-услугий таъминоти, таълим менежменти ва назоратини замонавий педагогик технологиялар асосида модернизация қилиш, олий таълим тизими ўқитувчиларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизими таълим мазмунини хорижий тажрибалар асосида такомиллаштириш тақозо этилади. Таълим соҳасида амалга оширилган кенг қамровли илмий ишларнинг самараси натижасида, жумладан, бўлажак чет тиллари ўқитувчиларини тайёрлашнинг илғор хорижий тажрибаларга асосланган миллий тизими яратилиб келинмоқда. Шулар билан бир қаторда чет тиллари ўқитувчиларини тайёрлаш сифатини оширишда касбий компетенцияларни шакллантиришга оид ёндашувларни жадаллаштириш зарурати кўзга ташланмоқда.[3] Таълим тизимидаги ислохотлар халқнинг бой интеллектуал мероси ва миллий-умумбашарий қадриятлар негизида замонавий маданият, фан ва техника, технологияларнинг ютуқлари жараёнида шахснинг маънавий сифатларини тарбиялаш ва ривожлантиришдан иборат. Чунки, ижтимоий-педагогик ислохотлар муваффақияти, жамиятнинг ахлоқий ва маънавий такомил кўп жиҳатдан ёшларнинг маънавий-ахлоқий тарбиясига боғлиқ бўлиб, таълим тизимида унинг мақсад-мазмуни, турлари ўртасидаги ўзгаришлар ёш авлоднинг маънавий-ахлоқий тарбиясига янгича қараш, уни бугунги кун нуктаи назаридан ўрганиш, баҳолаш ва унда халқимизнинг бой маданий меросидан мақсадли равишда фойдаланишни тақозо этмоқда. Ривожланган мамлакатлар илмий-назарий ҳамда амалий тажрибасида катта тажриба тўпланиб интерактив методлар номи билан юритилиб келинмоқда. Шундай методлардан бири “Кластер” (“Тармоқлар”) методидан иборат бўлиб, бундай метод педагогик, дидактик стратегиянинг муайян шакллари билан асосида, у таълим олувчиларга ихтиёрий равишда, муаммо (мавзу)лар хусусида эркин, очик-ўйлаш ва фикр мулоҳазаларини, хаётий кўникмаларини бемалол баён этиш учун шароит яратишга ёрдам беради. [4] Мазкур усул-услуглар турли хил бўлган ғоялар ўртасидаги алоқалар тўғрисида фикрлаш имкониятини берувчи тузилмани аниқлашни талаб этади. “Кластер” методи аниқ объектга йўналтирилмаган фикрлаш шакли сифатида саналади. Ундан фойдаланиш инсон мия фаолиятининг ишлаш тамойили билан боғлиқ равишда амалга ошади. Ушбу метод муайян мавзунинг таълим олувчилар томонидан чуқур ҳамда пухта ўзлаштирилгунига қадар фикрлаш фаолиятининг бир маромда бўлишини таъминлашга хизмат қилади. “Кластер” методи аниқ ва пухта ўйланган Стил ва Стил ғоясига мувофиқ ишлаб чиқилган тарзда, ундан таълим олувчилар билан яқка тартибда ёки гуруҳ асосида ташкил этиладиган машғулотлар жараёнида фойдаланиш мумкин. Таълим машғулотларида гуруҳлар асосида ташкил этилаётган машғулот тизимида ушбу метод гуруҳ аъзолари томонидан билдирилаётган ғояларнинг мажмуи намён бўлади.[5] Натижада эса гуруҳлар кесимида ҳар бир гуруҳ аъзоси томонидан илгари сурилаётган ғояларни уйғунлаштириш ҳамда улар ўртасидаги алоқаларни мустаҳкамлаш имкониятини яратади. Бунинг замирида бўлажак инглиз тили ўқитувчиларининг толерантлик тафаккурини ривожлантириш ҳамда чет тилларини чуқур эгаллаш доирасида қуйидаги муаммоларнинг ечимини топишга қаратилган:

дунё таълим тизимларининг интеграциялашувига эришиш;

профессор-ўқитувчилар ва талабаларнинг таълим бериш ва таълим олиш борасидаги эркин мобилизациясига эришиш;

соҳа компетентли кадрлари учун глобал ҳудуд ва минтақалар яратиш;

соҳа компетентли кадрлари тайёрлаш, унинг бошқарув тизими учун мақбул ягона қоида ва талаблар тизимини яратиш;

халқаро стандартларга мос социолингвистик билим, кўникма ва малака талабларини, уларни баҳолаш тизимларини бирхиллигига эришиш;

фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини таъминлаш;

анъанавий таълим усуллари ўрнига замонавий, инновацион таълим усулларидан кенг фойдаланишдан иборат.

Олий таълим муассасалари таълим сифатининг кенг қамровини ошириш бугунги кунда ҳар бир давлат учун ўзига хос устувор вазифа ҳисобланади. Уларни жаҳон стандартларида, таълим тизими рейтинг даражасини кўтариш, ҳамда олиб борилаётган тадқиқотларнинг жамият ҳаётидаги муаммоларни бартараф этиш, инсон ҳаётини энгиллаштиришга хизмат қилиш, ҳар бир олий таълим муассасаларининг олдига қўйган муҳим вазифаларидан биридир.

Олий таълим тизимида замонавий ўқув фанларини такомиллаштириш жараёнида бўлажак инглиз тили ўқитувчиларининг толерантлик тафаккурини ривожлантиришга доир қўлланилаётган таълимнинг самарадорлигини оширишда, уни интенсивлаштиришда муҳим тамойил саналади ҳамда педагог кадрларнинг методик таъминотини мустаҳкамлайди.[6]

Мамлакатимиз ва хорижий давлатлар тадқиқотчиларининг қарашларини таҳлил қилиб айтиш мумкинки, конструктив компетентликни ривожлантиришда эмпатик ва рефлексив қобилиятлар билан тўлдирилган интеграцион компетенцияларнинг маълум миқдори сифатида талқин қилинади. У махсус ўқув машғулотида давомида шакллантирилади. Таълимнинг коммуникатив моделини такомиллаштириш, талабаларда интерфаол мулоқот кўникмасини шакллантириш, аниқлаштириш, технологияларини ишлаб чиқиш ҳамда самарали фойдаланиш, олий таълим тизимида ўқув сифат даражасини ошириш ва тубдан такомиллаштириш ҳозирги кунда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ёшларнинг толерантлик тафаккурини ривожлантиришнинг ижтимоий- педагогик шарт-шароитлари, хусусиятлари, функционалиги, самарадорлиги ва ўзига хослиги, замонавий ва илмий асосларни, миллий ва умумбашарий қадриятларга таянган билим ва кўникмалар мажмуини шакллантиришдан иборатдир. Жаҳонда замонавий ахборот коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг илғор услубларини жорий этиш йўли билан, ўсиб келаётган ёш авлодни чет тилларга ўқитиш, жумладан инглиз тилларида эркин сўзлаша оладиган мутахассисларни тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ҳамда бунинг негизида, уларнинг жаҳон цивилизацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот ресурсларидан кенг қўламда фойдаланишлари, халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятларни яратиш албатта катта аҳамиятга моликдир.

Хулоса ўрнида шуни айтиш жоизки ўқувчи-ёшларнинг инглиз тилларни мукамал эгаллашларидан ташқари, инновацион пед-технологиялар ва интерфаол усуллари пухта ўзлаштиришлари ҳамда бўлажак инглиз тили ўқитувчиларининг толерантлик тафаккурини ривожлантиришда, талаба-ёшларни, маънавий-ахлоқий ва жисмонан баркамол этиб тарбиялаш, уларга таълим-тарбия бериш тизимини сифат жиҳатидан янги ва юқори босқичга кўтариш муҳимлиги таъкидланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. –Тошкент: “O‘zbekiston” нашриёти, -Б.464. 2021й.

2.“Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони.

3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 8 майдаги “Узлуксиз таълим тизимининг чет тиллар бўйича Давлат стандартларини тасдиқлаш тўғрисида”ги 124-сонли қарори.

4. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирининг “Олий таълим муассасаларининг матбуот котиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги

2018 йил 17 июлдаги 625-сонли буйруғи.

5. Аслонов. И.Н. Ўқувчиларни касбга йўналтиришда оила, маҳалла ва таълим муассасаларининг ҳамкорлиги масалалари. 2016 й.

6. Рискулова К.Д. “Бўлажак инглиз тили ўқитувчилари социолингвистик компетентлигини шакллантириш тизими” диссертацияси автореферати. Тошкент 2017й.

7. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг “XXI асрнинг Олий таълими” Бутунжаҳон декларацияси (1998 й.), ЮНЕСКО нинг “Олий таълимни ислоҳ қилиш ва ривожлантириш” дастурий ҳужжати (1995 й.).

8. Жуманазаров. У. У. “Таълимни рақамлаштириш муҳитида бўлажак инглиз тили ўқитувчиларининг лингвистик компетенциясини ривожлантириш”. Диссертацияси автореферати. Жиззах 2021й.

9. Rahmatullayeva A.I. “O‘quvchilar diqqatini rivojlantirish pedagogik-psixologik muammo sifatida”. “Malaka oshirish tizimida integratsiya va innovatsion tafakkur uyg‘unligi masalasi: muammo va yechimlar” Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiyasi (2020-yil, 20-may) materiallari.

11. Азимова З.Э. Ўқувчиларнинг шахслараро муносабатлари интеграл диагностикаси. Дисс... канд. пед. наук. – Тошкент, 2009. 23 б.

12. Петровская Л.А. Компетентность в общении. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – С. 38.

13. Гайничева И.А. Развитие коммуникативной компетентности студента в процессе педагогической практики в вузе // Высшее образование сегодня. – 2014. - №12. – С. 19-22.

14. Юлбарсова, Х. А. (2021). Реализация эффективного процесса формирования и развития коммуникативной компетентности у будущего учителя. Восточно-европейский научный журнал, (3-4 (67)), 36-40.